

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Ärikorralduse instituut

Pille Kallas

**VANEMAEALISENA ETTEVÕTLUSEGA ALUSTAMIST
SOODUSTAVAD JA TAKISTAVAD TEGURID**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Taimi Elenurm, MBA

Tallinn 2018

Deklareerin, et olen koostanud töö iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele töö koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele, ning ei ole esitanud sama tööd varasemalt ainepunktide saamiseks. Töö pikkuseks on sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Pille Kallas

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 154025HAKB

Üliõpilase e-posti aadress: kallaspille@gmail.com

Juhendaja: Taimi Elenurm, MBA:

Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE	4
SISSEJUHATUS	5
1. TEOREETILINE TAUST	7
1.1. Vanemaealise ettevõtja mõiste ja käsitlused	7
1.2. Ettevõtlusega alustamise raamtingimused.....	11
2. EMPIIRILINE UURING.....	15
2.1. Valim ja meetodika	15
2.2. Tulemused	16
2.3. Arutelu ja järeldused.....	28
KOKKUVÕTE	32
SUMMARY	34
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU	36
LISAD	39
Lisa 1. Küsimustik.....	39

LÜHIKOKKUVÕTE

Üha vananev rahvastik on tendets, mille suunas Eesti järjekindlalt liigub. Samal ajal kui vanema-ealiste roll riigi majanduses aina kasvab, ei ole tööturul kadunud vanemate inimeste tõrjumine ja diskrimineerimine, mis hoiab sealt eemale tööjõulised inimesed ning vaevab niigi koormatud sotsiaalsüsteemi. Vanemaealiste tööturule integreerumise kõrval on niisiis oluline leida ka muid viise vanema elanikkonna tööelu pikendamiseks ja selle kvaliteedi tõstmiseks. Mujal maailmas on üheks selliseks meetodiks vanemaealiste ettevõtluse soodustamine. Ka Eestis eksisteerib vanemaealisena ettevõtlusega alustamist, ent riiklikul tasandil sellele valdkonnale tähelepanu pigem ei pöörata.

Käesoleva töö eesmärk on välja selgitada vanemaealisena ettevõtlusega alustamise peamised soodustavad ja takistavad tegurid. Töö eesmärgi saavutamiseks viis autor viimase viie aasta jooksul vanemaealisena ettevõtlusega alustanute seas läbi küsitlusuuringu. Laekunud 146 vastuse põhjal teeb autor järeldusi vanemaealisena ettevõtlusega alustamise tingimuste kohta.

Uuringu tulemustest selgub, et vanemaealisena ettevõtlusega alustanud inimesed hindavad peamisteks ettevõtlusega alustamise piduriteks ühiskonna hoiakuid, rahaliste ressursside ja muu toetuse vähest kättesaadavust. Olulisteks soodustajateks vanemaealisena ettevõtlusega alustamise puhul on vanemaealiste enesekindlus enda oskuste suhtes, heade ettevõtlusvõimaluste tajumine ning hirmu puudumine läbikukkumise ees.

Võtmesõnad: Vanemaealised, ettevõtlus, ettevõtlusega alustamine, vanemaealiste ettevõtlus, soodustavad tegurid, takistavad tegurid

SISSEJUHATUS

Maailm seisab silmitsi suurte muutustega oma rahvastiku vanuselises koosseisus – vanemaealised inimesed moodustavad üha suurema osa Euroopa, aga ka näiteks Ameerika ja Aasia populatsioonist. Asjade selline käik esitab riikide valitsustele mitmeid väljakutseid, seda eelkõige seoses sotsiaalsüsteemide jätkusuutlikkuse tagamisega. Aina väiksem hulk tööealisi inimesi peab üleval pidama järjekindlalt suurenevat pensionialiste hulka. Pensionia järk-järgulise tõstmisega tegeldakse üle kogu maailma, nii ka Eestis. Kuigi vanemaealiste tööturul hoidmine leevendab sotsiaalsüsteemile koguneva surve osaliselt, on sellel praegu veel puudujääke.

Sotsiaalministeeriumi aktiivsena vananemise arengukava (2013a) üks osa hõlmab vanemaealiste tööhõivet. See seab muuhulgas eesmärgiks vanemaealiste aktiivsuse ja rahulolu nende tööelus. Sotsiaalministeeriumi töövaldkonna arengu uuringus (2013b) on loetletud riskirühmad, kellega Töötukassa enim tegelema peab ja 55-aastased kuni vanaduspensionini töötud on üks neist rühmadest. Näiteks majanduskriisi ajal aastatel 2008-2010 olid just sellesse vanuserühma kuuluvad inimesed need, keda kõige rohkem koondati. Tööandjad on küll teadlikud rahvastiku vananemisest, kuid valdav osa neist ei näe üldse või näeb väga vähe seost sel enda ettevõttega. (Espenberg *et al.* 2012, 8)

Vanemaealiste hulga järjepidevat suurenemist ning vanemate vanusegruppide olulisuse kasvu ennustavad kõik antud valdkonnaga seonduvad prognoosid. Samal ajal on paljud vanemaealised jätkuvalt tööturul ebasoodsas olukorras, kus suur osa neist peab näiteks vanuselise diskrimineerimise tõttu jääma tööst kõrvale varem kui nad ise sooviksid. Samuti peavad vanemaealised sageli leppima töötingimustega, mis pole vastavuses nende kvalifikatsiooniga või ettevõttes samaäärset tööd tegevate nooremaealiste töötajate tingimustega. (TNS Emor 2015) Niisiis on lisaks vanemaealiste kaasamisele tööturul oluline leida ja toetada ka muid alternatiive võimaldamaks neil tööelus kauem aktiivsena püsida.

Ühe lahendusena ealise diskrimineerimise probleemile tööturul nähakse vanemaealiste ettevõtluse propageerimist ja soodustamist. Teema kasvavat aktuaalsust arvesse võttes on seda üsna vähe uuritud. Senised uuringud on keskendunud peamiselt sellele, kuidas mõjutab vanus ettevõtjate ootusi, vajadusi ja tulemuslikkust. Lisaks viitavad läbi viidud uuringud, et ettevõtlusega alustamist

piirab võimete ja tahtmise, ent suuresti ka teadlikkuse puudumine selle võimaluse olemasolu kohta. Neis uuringutes ei ole enamasti aga eristatud inimesi, kes on alustanud ettevõtlusega alles vanemaealisena võrreldes nendega, kes on alustanud varem ja pikaajase tegevuse tulemusena tegelevad ettevõtlusega vanemas eas. Niisiis on teadmised vanemaealisena ettevõtlusega alustamise kohta küllaltki piiratud.

Käesoleva töö eesmärk on välja selgitada, milliseid ettevõtlusega alustamist soodustavaid ja takistavaid tegureid tajuvad ettevõtjad, kes on äriühingu esmakordselt asutanud vanemaealisena.

Töö eesmärgi saavutamiseks püstitati järgmised uurimisküsimused:

- Mis ajendab vanemaealisi ettevõtlusega alustama?
- Milliseid takistusi ettevõtlusega alustamisel tajuvad vanemaealised?
- Milliseid ettevõtlusega alustamist soosivad tegureid tajuvad vanemaealised?

Antud teema uurimiseks teostas autor kvantitatiivse uuringu, mis viidi läbi elektroonilise küsimustiku abil. Küsitluse valimisse kuulusid viimase viie aasta jooksul ettevõtlusega alustanud vanemaealised ettevõtjad.

Bakalaureusetöö koosneb kahest osast. Esimeses osas antakse kirjandusele tuginedes ülevaade vanemaealiste ettevõtluse senistest käsitlustest. Seejärel tutvustatakse allikates toodud ettevõtlust soodustavaid ja takistavaid tegureid. Töö teises osas selgitatakse uuringu meetodikat ja valimi koostamise viisi ning esitatakse empiirilise uuringu tulemused, millele järgneb arutelu.

1. TOOREETILINE TAUST

1.1. Vanemaealise ettevõtja mõiste ja käsitletud

Alljärgnevalt tuuakse välja mõisted, mida on vanemaealiste ettevõtlast puudutavas kirjanduses kasutatud. Mõistete rohkus annab aimu sellest, et tegu ei ole väljakujunenud uurimisvaldkonnaga.

Tabel 1. Erinevate autorite kasutatud mõisted vanemaealiste ettevõtjate kohta

Inglise keeles	Eesti keeles	Autorid
<i>Older Entrepreneur</i>	Vanem ettevõtja	Lorrain & Raymond; Seymour; Kautonen, Down, & South; Singh; Akola; Kautonen, Down, & South; Kautonen; Kerr & Armstrong-Stassen; Kibler, Wainwright, Kautonen, & Blackburn
<i>Second-Career Entrepreneur</i>	Teise karjääri ettevõtja	Baucus & Human
<i>Early-Retiree Entrepreneur</i>	Varajasest pensionärist ettevõtja	Singh & DeNoble
<i>Third Age Entrepreneur</i>	Kolmanda vanuse ettevõtja	Hart, Anyadike-Danes, & Blackburn; Botham & Graves
<i>Grey Entrepreneur</i>	Hall ettevõtja	Weber & Schaper; Patel & Gray
<i>Mature Entrepreneur</i>	Küps ettevõtja	Weber & Schaper; Singh
<i>Senior Entrepreneur</i>	Senior ettevõtja	Efrat; Halabisky & Potter
<i>Late-Career Entrepreneur</i>	Hilise karjääri ettevõtja	Kautonen, Tornikoski, & Kibler
<i>Post-Career Entrepreneur</i>	Karjääri-järgne ettevõtja	Kerr & Armstrong-Stassen

Allikas: (Wagué, Gnepa 2014), autori tõlked

Käesolevas uurimuses kasutatakse peamiselt mõistet „vanemaealine ettevõtja“. Antud töö fookuses ei ole mitte vananevad firmaomanikud, kes on oma ettevõtte loonud millalgi nooremas eas, vaid need inimesed, kes on ettevõtlusega alustanud karjääri hilisemal perioodil, st hilises vanuses. Siin viitab „vanemaealine ettevõtja“ isikule, kes asutas oma esimese äriühingu 55-aastasena või vanemana. (Kautonen *et al.* 2008) Et Eesti tööhõiveuuringutes peetakse vanemaealisteks inimesi alates 55. eluaastast, lähtub autor töös just sellest vanusenumbrist.

Tabel 2. Erinevate autorite tõlgendused vanemaealisusest

Vanus	Autorid
30-aastased ja vanemad	Lorrain & Raymond
45-aastased ja vanemad	Hart & O'Reilly
50-aastased ja vanemad	Curran & Blackburn; Seymour; Weber & Schaper; Walker & Webster; Kautonen; Werner and Faulenbach; Botham & Graves; Kerr & Armstrong-Stassen; Kibler; Wainwright; Hatak
50-64 eluaastat	Patel & Gray; Akola; Kautonen; Kohn & Spengler
50-74 eluaastat	Blackburn
55-aastased ja vanemad	Hart & O'Reilly; Singh & DeNoble; Weber & Schaper; Efrat
60-aastased ja vanemad	Goldberg
Pensioniealised	Baucus & Human; Weber & Schaper

Allikas: (Wagué, Gnepa 2014)

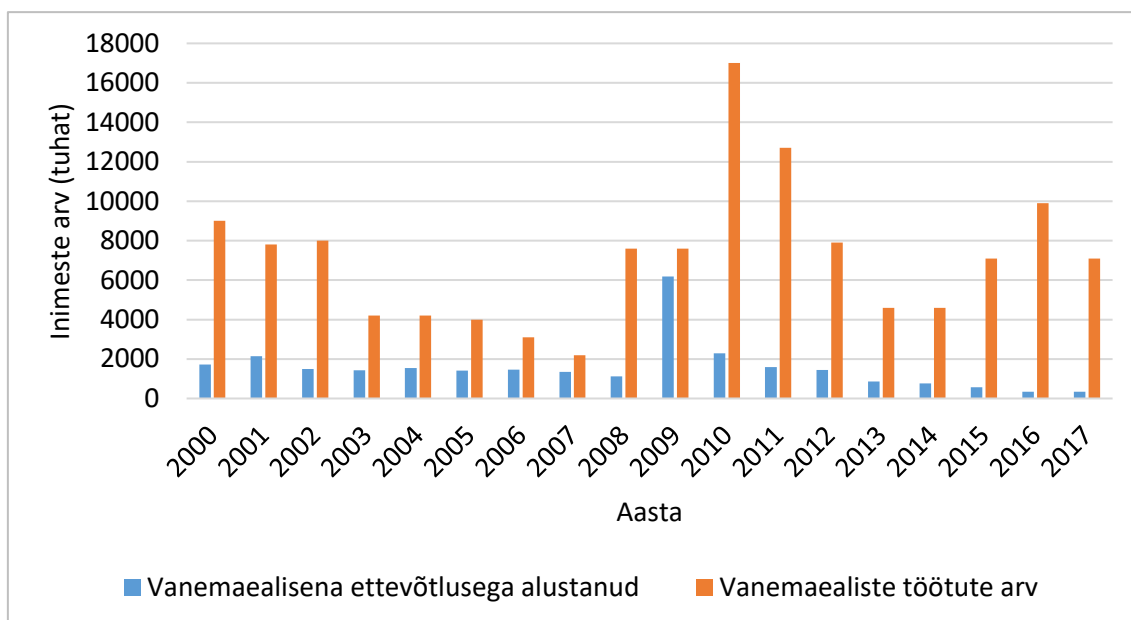
Seni on peamised järeldused seoses vanemaealiste ettevõtlusega olnud mõnele laiemale teemale keskendunud uuringu n-ö kõrvalsaadused. Needki on sageli pigem oletused, mitte konkreetsed ja faktidel põhinevad uuringutulemused. (Lewis, Walker 2013) Vanemaealiste ettevõtjatega seotud küsimusi on vähe uuritud ning vähe on arutletud ka selle üle, kas ja miks on ettevõtlus vananeva elanikkonna hulgas kasvava tähtsusega. (Robert 2009) Eestis läbiviidud uuringud ja vastav kirjandus kontsentreerub vanemaealiste tööhõiveprobleemidele, jättes ettevõtluse kui võimaliku alternatiivi praktiliselt tähelepanuta.

Mujal maailmas nähakse vanemaealiste ettevõtluse edendamist ühe poliitilise meetmena vananeva rahvastiku tööea pikendamiseks. (Kautonen *et al.* 2008; Webster, Walker 2005) Seda võib vaadelda

kui potentsiaalset leevendust elanikkonna vananemisega kaasnevatele majanduslikele väljakutsetele, näiteks tervishoiuteenuste kulude suurenemine, aga ka elanikkonna üldise rahulolu langusele. (Visco 2001; Webster, Walker 2005)

Joonisel 1 on kujutatud vanemaealiste töötute (v.a mitteaktiivsed) ja vanemaealisena ettevõtlusega alustanute hulk Eestis viimastel aastatel.

Sellelt jooniselt nähtub, et majanduskriisi haripunktis, mil paljud vanemaealised koondati ning nad tööturul väga ebasoodsasse olukorda sattusid, hakkas märkimisväärne osa neist iseenda tööandjaks. Peale majanduskriisi lõppu on ettevõtlusega alustamise trend vanemas vanusegrupis oluliselt langenud, samal ajal kui vanemaealiste töötus on kriisieelse ajaga võrreldes suhteliselt kõrgem.

Joonis 1. Vanemaealisena ettevõtlusega alustajate ja vanemaealiste töötute hulk
Allikas: Äripäeva Infopank 2018; Eesti Statistika 2018

Läbivamateks põhjusteks vanemaealisena ettevõtlusega alustamisel on just nimelt tõrjutus tööturult, ebakindlus olemasoleval töökohal, rahulolematuse karjäärivõimalustega ning ebavõrdne kohtlemine nii töösuhetes kui tööturul üldiselt. Vanemaealised seisavad tööturul silmitsi probleemidega nagu näiteks ealine diskrimineerimine ja piiratud võimalused enesetäienduseks. (Brown 2000; Webster, Walker 2005)

Eesti Avatud Ühiskonna Instituut viis hiljuti läbi uuringu vanemaealiste olukorra kohta tööturul. Kuigi selle uuringu numbrilised tulemused väljendavad küllaltki suurt tolerantust vanemaealiste

suhtes tööturul, on kõnealuse uuringu autori sõnul alust ilmnenu tulumustesse skeptiliselt suhtuda. Vanemaealiste varasem tõrjumine on tema arvates asendunud neutraalse ja pealiskaudse sallivusega, mis pole tööturuprobleemide kadumiseks piisav. (Petta 2018)

Singh ja DeNoble (2003) on vanemaealisi ettevõtjaid lähtuvalt nende potentsiaalsetest välja-vaadetest ettevõtjana ning suunitlusest võtta riske liigitanud kolme gruppi:

1. Piiratud ettevõtja (*constrained entrepreneur*) on isik, kellel on suhteliselt suur orienteeritus ettevõtlikkuse suunas, kuid kes ei ole kehtestatud või tajutud piirangute tõttu oma karjääri jooksul saanud seda rakendada. Sellesse gruppi kuuluva isiku jaoks on vanemaealisena ettevõtlusega alustamine seotud eeskätt eneseteostusega.
2. Mõistuslik ettevõtja (*rational entrepreneur*) on isik, kes otsustab ettevõtjaks hakata peale olemasoleva ametipositsiooni ja sellest saadavate kasude ratsionaalset võrdlemist ettevõtlusest potentsiaalselt saadavate kasudega. Kuigi mõistuspärase valiku taga on mitmeid ajendeid – sealhulgas näiteks prestiiž, lugupidamine jms – on sellesse gruppi kuuluva inimese põhiliseks motivaatoriks püsiv ja kindel sissetulek. Selline, mis toetab tema harjumuspärasel elustiili.
3. Vastumeelne ettevõtja (*reluctant entrepreneur*) alustab ettevõtlusega vajadusest, näiteks seoses kasinate valikutega tööturul või liiga väikese pensioniga, mis ei võimalda järgida soovitud elustiili. Erinevalt kahte eelnevasse gruppi kuuluvatest inimestest ei kõida vastumeelset ettevõtjat ettevõtlusega tegelemine iseenesest, aga ta teeb seda tarvidusest siiski.

Vanemaealiste ettevõtlus ei too majanduslikku ja sotsiaalset kasu mitte ainult neile endile, vaid ka teistele ühiskonnagruppidele. Arvatakse, et vanemaealised ei pruugi käivitada riigi majandust oluliselt mõjutavaid ja innovatsioonile suunatud suure kasvupotentsiaaliga ettevõtteid. Tegelikult ei peagi see olema eesmärk, kuna sellest isegi palju tagasihoidlikuma tegevuse juures pakub vanema vanusegrupi ettevõtlus leevendust sotsiaalkindlustusfondidele ning loob töökohti. Samuti on täheldatud mustrit, mille kohaselt jäävad vanemaealised ettevõtjad vanaduspensionile hiljem kui vanemaealised palgatöötajad. (Pilkova *et al.* 2014)

Vanemaealiste üheks eeliseks ettevõtlusega alustamisel peetakse nende elu jooksul omandatud kogemusi ja teadmisi, mis annavad mõningase üleoleku nooremaealiste alustajate ees. (Ahmad *et al.* 2014) Kuigi vanemaealiste ettevõtlusesse suhtutakse ühiskonnas peamiselt kui sotsiaalabi-programmi, millele kasumlikke ootusi ei seata, on siiski leitud, et iseenda heaks töötavate vanemaealiste ettevõtteid on ka küllaltki tulutoovad. (Cressy, Storey 1995)

Uuringud Euroopas, Suurbritannias ja Põhja-Ameerikas näitavad, et vastupidiselt levinud arvamusele on väga suur osa (70%) vanemaealiste käivitatud äriühingutest endiselt tegevuses ka viis aastat peale asutamist. Sama ei saa öelda kõigi ülejäänud vanusegruppide ettevõtjate kohta, kelle asutatud äriühingutest on viie aasta järel tegevad vaid veidi üle veerandi (28%). (Pilkova *et al.* 2014; Kautonen 2008) See nähtus omistatakse kirjanduses mitmesugustele vanusega kaasnevatele eelistele, näiteks varasema töö käigus kogutud äriteadmised ja kogemused, suurem suhtlusvõrgustik, isiklike finantside olemasolu ning võimalus neid ettevõtlusriskide maandamiseks kasutada. (Weber, Schaper 2007; Curran, Blackburn 2001) Eelnevast hoolimata on vanemaealiste ettevõtlusaktiivsus madalam kui nooremates vanusegruppides. See viitab, et sõltumata võimekusest kõrgemas eas ettevõtet edukalt asutada ja juhtida, on motivatsioon ettevõtlikuks käitumiseks ajaga kahanev. (Kautonen 2008)

Juba pensionieas olevad inimesed näevad ettevõtlustegevust peamiselt kui positiivset moodust aktiivsena püsimiseks. See suurendab neile olulist kaasatuse tunnet ning samal ajal panustavad nad ühiskonda oma inim- ja sotsiaalset kapitali. (Kautonen *et al.* 2008; Webster, Walker 2005) Vanema kui töörealisena ettevõtlusega alustamise üheks märkimisväärseimaks tõukejõuks tegevuses püsimise kõrval on siiski saadava pensioni ebapiisavus. (Weber, Schaper 2007)

1.2. Ettevõtlusega alustamise raamtingimused

Juba ligi 85 aastat tagasi tõstis Schumpeter (1934) esile ettevõtluse rolli innovatsiooni arendamisel ja levitamisel. Ta määratles ettevõtlust kui riski ning vastutuse võtmist äristrateegia kavandamisel ja rakendamisel või ettevõtte käivitamisel. Gough (1969) väitis, et ettevõtja on isik, kes võtab üle või asutab uue ettevõtte ning kannab vastutusest tulenevaid riske. Klapper *et al.* (2010) on ettevõtlust tõlgendanud kui üksikisiku või grupi majandustegevust juriidilise vormi kaudu. Ettevõtluse definitsioone on sadu, aga üldiselt vaadeldakse ettevõtlust kui rikkuse loomise protsessi ja vahendit. Ettevõtluse olulisust majanduskasvus on tunnustanud mitmed autorid. (Baumol 2002; Djankov *et al.* 2002; Klapper *et al.* 2006)

Eesti ettevõtluse kasvustrateegia üks keskseid eesmärke on ettevõtlikkuse ergutamine. Ettevõtlusaktiivsuse suurendamiseks on muuhulgas märgitud oluliseks tuua ettevõtluse juurde rohkem inimesi vanuses 45 aastat ja vanemad. Praegu on tüüpiline alustav ettevõtja alla 45-aastane mees. (Arenguseire Keskus 2018)

Pikaajaline töötus, diskrimineerimine ja valikuvõimaluste puudus tööturul on vaid ühed põhjused paljudest, mis ettevõtluse inimeste jaoks atraktiivseks muudab. (Singh, DeNoble 2003; Dyer 1994) Soovi ettevõtlusega alustada mõjutab väga tugevasti ka see, kui keerukaks peetakse ettevõtte käivitamist (Venesaar *et al.* 2014) Niisiis on lisaks ettevõtlusprotsessidele vaja uurida ka tingimusi, mis uute ettevõtete tekkele kaasa aitavad või, vastupidi, ettevõtlusega alustamist pidurdavad. Globaalse Ettevõtlusmonitooringu (edaspidi: GEM) metodoloogias nimetatakse neid ettevõtluse ökosüsteemi väga olulisi koostisosi ettevõtluse raamtingimusteks. Nende hulka kuuluvad kõikvõimalikud vajaminevad ressursid, erinevad soodustajad, turud ning tugisüsteemid. (Elenurm *et al.* 2015) Ettevõtluse raamtingimusi saab paremini hinnata innovatsioonipõhistes majandus-tingimustes, millele Eesti kindlasti vastab. (Singer *et al.* 2018)

Ettevõtlusega alustamise ajendite uurimisel toetutakse sageli planeeritud käitumise teooriale, mis kinnitab, et inimese kavatsused ja tema käitumine on seotud kolme käitumist ennustava teguriga:

1. Isiklikud hoiakud teatud käitumise suhtes on seotud motivatsiooniga sel moel toimida.
2. Subjektiivsed normid osutavad sotsiaalsele survele teatud käitumise teostamiseks.
3. Tajutud kontroll käitumise üle peegeldab inimese usku sellesse, kas ta on võimeline teatud käitumist ellu viima. (Harms *et al.* 2014)

Kirjanduses eristatakse ajenditest rääkides (eelnevaga tihedas seoses) tõmbe- ja tõuketegureid. Esimesed viitavad positiivsetele ajenditele, mis „tõmbavad“ inimest ettevõtluse poole, näiteks iseseisvus, potentsiaalselt suurem sissetulek ning võimalus enda ideede elluviimiseks. Ettevõtluse suunas „tõukavad“ tegurid on näiteks koondamine, alternatiivsete karjäärivõimaluste puudumine ja rahulolematuse olemasoleva tööga. Lihtsustatult öeldes väljendavad need mõisted seda, kas ettevõtlusega alustatakse soovi ja võimaluse või vajaduse tõttu. (McClelland 2005; Singh, DeNoble 2003) Varasemad uuringud on näidanud, et mehi ja naisi motiveerivad ettevõtlusega alustama erinevad tegurid. Naised toovad kõige sagedamini põhjuseks isiklike ja perekondlike ajendeid, samal ajal kui meeste jaoks on esmatähtsad ettevõtluse materiaalsed aspektid. (Dawson, Henley 2012)

Ettevõtluskultuuri ehk inimeste tajutud kultuurilisi hoiakuid kirjeldavad GEM uuringu meetodikas sellised muutujad nagu ettevõtjate kõrge staatus ühiskonnas, ettevõtluse tajumine ihaldusväärse karjäärivalikuna ja positiivne meediatähelepanu ettevõtjate suhtes. Mida positiivsemana ettevõtlust ühiskonnas tajutakse, seda suurem on tõenäosus, et üha rohkem inimesi soovib sellega tegeleda. (Elenurm *et al.* 2015)

Eestis tajuvad ettevõtlusega alustamist soovitud karjäärivalikuna peamiselt kõrghariduseta inimesed. Selle põhjuseks võib olla asjaolu, et kõrgema haridusega inimestel on tööturul rohkem võimalusi ja paremad väljavaated, mistõttu puudub neil sageli motiiv tööturult lahkuda. Madalama haridustasemega inimestele paistab ettevõtlus sagedamini atraktiivse või koguni ainsa lahendusena suurema sissetuleku ja suurema sõltumatuse saavutamiseks. (Elenurm *et al.* 2015)

Ettevõtlusega alustamise tõenäosus on selgelt suurem nende isikute puhul, kelle tutvusringkonnas on juba ettevõtjana tegutsejaid. Tuttava inimese isiklik (positiivne) kogemus ning selle läbi ettevõtlusest parema aimu saamine on märkimisväärne tõmbejõud ettevõtluse suunas. (Elenurm *et al.* 2015; Venesaar *et al.* 2014)

Võrreldes teiste riikide keskmistega tajuvad Eesti elanikud küllaltki palju ka häid ettevõtlusvõimalusi. Varasematel aastatel on mehed naistest enam häid ettevõtlusvõimalusi tajunud, kuid praeguseks on hoiakud ühtlustunud ning statistiliselt oluline lahknevus puudub. Erinevate vanusegruppide lõikes tajuvad häid ettevõtlusvõimalusi rohkem nooremad inimesed, st elanikud vanuses 18-34 aastat. Vanemates vanusegruppides on sama näitaja kuni poole madalam. (Venesaar *et al.* 2014)

Eestis hindavad ligi pooled elanikud enda teadmisi, oskusi ja kogemusi piisavaks, et uue ettevõttega alustada. See näitaja on veelgi kõrgem nende seas, kes tajuvad lisaks ka häid ettevõtlusvõimalusi enda piirkonnas. Heade ettevõtlusoskuste tajumine ei erine oluliselt ühegi teise parameetri kui hariduse lõikes. Tunduvalt vähem häid ettevõtlusoskusi tajuvad need inimesed, kelle kõrgeim haridustase on alla keskhariduse. Keskhariduse ja sellest ühegi kõrgema haridustaseme puhul märgatavat erinevust ettevõtlusoskuste tajumise osas pole. (Venesaar *et al.* 2014) Küll aga on kõrgema haridustasemega inimesed ettevõtluse suhtes üldiselt positiivsemalt meelestatud, eriti mis puudutab individuaaltasandi hoiakuid. Madalama haridustasemega inimesed hindavad enda teadmisi ja oskusi väiksemaks ning tunnevad ettevõtluses ebaõnnestumise ees ka suuremat hirmu. (Elenurm *et al.* 2015)

Nii Eestis kui Euroopas on suhteliselt suur protsent neid inimesi, kes hoiduvad ettevõtlusega alustamast, kuna kardavad läbikukkumist. Oluline indikaator GEM uuringutes on näitaja, mis tõstab esile inimesed, kes ühest küljest tajuvad oma piirkonnas häid ettevõtlusvõimalusi, kuid kartusest ebaõnnestuda ei realiseeri neid. (Venesaar *et al.* 2014) See, kui mitmele individuaal-

tasandi hoiakute põhinäitajale (v.a hirm ettevõtluses ebaõnnestumise ees) inimesed korruga jaatavalt vastavad, annab tulemuseks individuaalse ettevõtlusele suunitluse indeksi. Eesti elanikud on ettevõtlusega kursis ja selle suhtes pigem positiivselt meelestatud. (Elenurm *et al.* 2015)

Hirm ebaõnnestumise ees on ettevõtlusaktiivuse üks suuremaid takistusi. Uuringutest selgub, et need inimesed, kelle tutvusringkonnas on teisi alustavaid ettevõtjaid, kardavad läbikukkumist oluliselt vähem neist inimestest, kes alustavaid ettevõtjaid ei tunne. Analoogilisi tähelepanekuid saab teha ka teiste induviduaaltasandi hoiakute puhul. Ettevõtlusõppe ja -praktika tähtsusele ettevõtliku mõttelaadi kujunemisel viitab see, et kõige rohkem kardavad ebaõnnestumist need, kes ei taju endal piisavalt häid ettevõtlusalaseid oskusi. Kuigi põhjus-tagajärg seos võib siin olla ka teistpidi - need, kes tunnevad hirmu läbikukkumise ees, ei taju selle tulemusena enda ettevõtlusalaseid oskusi ega märka oma piirkonnas häid ettevõtlusvõimalusi. Hirm läbikukkumise ees on levinum naiste seas ja nemad tajuvad ka meestest vähem endal häid ettevõtlusoskusi. (Elenurm *et al.* 2015)

Ligipääs erinevatele ressurssidele on tihti esimene asi, mida ettevõtlusega alustamise puhul takistusena välja tuuakse. (Irwin 2000; Fielden *et al.* 2000) Äritegevuse rahastamine võib olla katsumus kõikidele ettevõtjatele, kuid tõendid näitavad, et vanemaealistele ettevõtjatele on see harvem probleemiks kui noorematele. Põhjus peitub selles, et vanematel inimestel on võrreldes noorematega olnud võimalus pikema aja jooksul jõukust koguda. Sellegipoolest tunneb ka märkimisväärne osa vanemaealisi, et just juurdepääs rahastamisele on nende jaoks barjäär ettevõtlusega alustamisel. (Halabisky, Potter 2012)

Ettevõtluse ja heaolu seoseid analüüsinud GEM raportist selgus, et ettevõtjad hindavad oma üldist heaolu kõrgemaks kui mitte-ettevõtjad. Iseäranis silmapaistvalt eristuvad võimalusest ajendatud ettevõtjad, kelle puhul võib oletada, et nad hindavad kõrgelt eelkõige ettevõtlusega kaasnevat iseseisvust. Seega saab öelda, et lisaks riigi majanduse toetamisele suurendab ettevõtluse edendamine ka inimeste individuaalset heaolu. (Venesaar *et al.* 2014)

2. EMPIIRILINE UURING

Bakalaureusetöös uuritakse vanemaealisena ettevõtlusega alustamist soodustavaid ja takistavaid tegureid nende vanemaealiste kogemuste alusel. Töö eesmärk on välja selgitada, millistel põhjustel vanemaealisena ettevõtlusega alustatakse ning millisena tajutakse ettevõtlusega alustamise tingimusi - kas ettevõtlust soosiva või pidurdavana. Eesmärgi täitmiseks viis autor kvantitatiivse uurimismeetodi abil läbi uuringu vanemaealisena ettevõtlusega alustanute seas. Bakalaureusetöö eesmärgi saavutamiseks on autor püstitanud järgmised uurimisküsimused:

- Mis ajendab vanemaealisi ettevõtlusega alustama?
- Milliseid takistusi ettevõtlusega alustamisel vanemaealised tajuvad?
- Milliseid ettevõtlusega alustamist soosivad tegureid vanemaealised tajuvad?

Esimeses alapeatükis kirjeldatakse valimit ja selle koostamise viisi ning uurimismeetodit. Teises alapeatükis antakse ülevaade kvantitatiivse uuringu tulemustest. Kolmandas alapeatükis analüüsib autor saadud tulemusi ja võrdleb neid teiste vanusegruppide samade näitajatega.

2.1. Valim ja metoodika

Uuringu meetodiks oli poolstruktureeritud küsitlus, mis viidi läbi elektroonilise küsimustiku abil *Google Forms* internetikeskkonnas. Küsimused olid tuletatud erinevate aastate „Gloobalse ettevõtlusmonitooringu“ küsimustikest ja uuringutulemustest (Elenurm *et al.* 2015; Singer *et al.* 2018) ning kohandatud vastavalt käesoleva töö sisule. Lisaks oli küsimusi vastajate taustaandmete kogumiseks. Juhendaja soovitusel tehtud muudatuste järel testisid küsimustikku töö autor ning tema kolm tuttavat, misjärel oli küsimustik vastamiseks avatud 03.05.2018 kuni 09.05.2018.

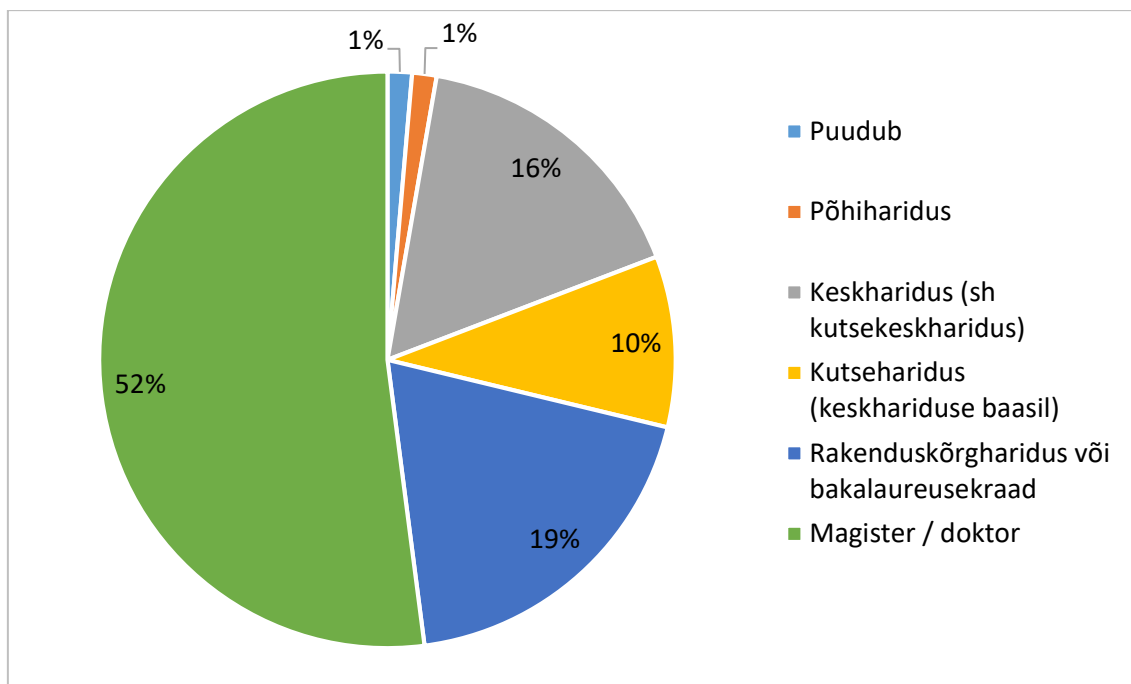
Küsimustiku koostas käesoleva töö autor. Küsimustik koosneb 29 kohustuslikust küsimusest / väitest ja 18 lisaküsimusest, kus vastajatel on soovi korral võimalik oma vastusevariante lahti seletada ja täpsustada. Iga lisaküsimus asub ankeedis selle põhiküsimuse järel, mida ta on mõeldud täpsustama.

Hoiakuid puudutavaid väiteid hinnati viiepunktilise Likerti skaala alusel, kus 1 tähendab, et vastaja ei nõustu väitega üldse, ja 5 seda, et vastaja nõustub pakutud väitega täielikult. Andmete töötlemiseks, jooniste tegemiseks ning muutujatevaheliste seoste leidmiseks kasutas autor andmetöötlusprogramme *Microsoft Excel* ja *IBM SPSS Statistics*. Uuringu osade omavaheliste seoste tuvastamiseks ja uurimiseks küsitluse tulemused kodeeriti. Seoste leidmiseks kasutati Spearmani korrelatsiooni.

Valimisse kuuluvad viimase 5 aasta jooksul (2013-2017) loodud ettevõtete omanikud vanuses 55 aastat ja vanemad, nii naised kui mehed erinevatelt tegevusaladelt. Valimi moodustamiseks kasutati Äripäeva Infopanga sihtrühmade nimekirja loomise funktsiooni. 29.03.2018 seisuga oli ajavahemikus 2013-2017 ettevõtte asutanud kokku 3179 vanemaealist isikut. (Äripäeva Infopank 2018) Küsimustik saadeti e-posti teel ligi 865 isikule, st kõigile, kelle e-postiaadress andmebaasis kättesaadav oli. Väljasaadetud küsimustiku täitis 167 inimest (19,3% valimist), kellest 146 vastas ettevõtlusega esmakordselt vanemaealisena ja viimase viie aasta jooksul alustamise kriteeriumile.

2.2. Tulemused

Küsimused nr 1, 2, 3, 5 ja 7 andsid vastajate kohta üldiseid taustaandmeid. Neist selgus, et 146 vastanu seas on mehi ja naisi peaaegu võrdselt (vastavalt 74 ja 72). Vastanute vanuseline koosseis erineb rohkem - vanuses 55-63 eluaastat on vastajaid kokku 115 ja vanuses 64+ kokku 31 inimest. Vastanute hariduslik jagunemine on toodud joonisel 2, kust nähtub, et vanemaealisena ettevõtlusega alustanute seas on ülekaalus magistri- ja doktorikraadiga isikud.

Joonis 2. Küsitlusele vastanute haridustase
Allikas: autori koostatud

Kõige levinum ettevõtlusvorm vastanute seas on osaühing (vt Tabel 3) ja enamuse vanemaealisena ettevõtlusega alustanutest olid ettevõtlusele eelnevalt palgatöötajad (vt Tabel 4).

Tabel 3. Vanemaealiste asutatud ettevõtete juriidilised vormid

Ettevõtlusvorm	Vastajate arv	Protsentjaotus
Osaühing (OÜ)	119	82%
Füüsilisest isikust ettevõtja (FIE)	24	16%
Usaldusühing (UÜ)	2	1%
Aktsiaselts (AS)	1	1%

Allikas: autori koostatud

Tabel 4. Tööga seotus enne ettevõtlusega alustamist

Tööga seotus	Vastajate arv	Protsentjaotus
Olin palgatöötaja	134	92%
Olin töötu	7	5%
Otsisin tööd	5	3%

Allikas: autori koostatud

Küsimustiku 4. küsimus ettevõtte asutamise aasta ja 6. küsimus varasema ettevõtluskogemuse kohta olid lisatud kontrollimaks, et valimisse kuuluksid just viimase viie aasta jooksul esmakordselt ettevõtte asutanud ja ettevõtlusega alustanud isikud. Nende vastused, kelle ettevõtlustegevus algas varem kui 2013. aastal või kes omasid varasemat ettevõtluse kogemust, eemaldati tulemuste hulgast.

Järgmiste küsimustega uuris autor ettevõtlusega alustamise ajendite kohta. Selgus, et vanemaaliste seas domineerib ärivõimaluse tajumisest motiveeritud alustamine (vt Tabel 5), kusjuures naised alustasid võimaluse tõttu sagedamini (69%) kui mehed (57%). Üks peamine kõlama jäänud põhjus on, et palgatöö käigus omandatud oskused ja teadmised tundusid olevat piisavad ettevõtluses läbi löömiseks. Vanusegrupis 55-63 aastat on tööturuga seonduv surve ettevõtlusega alustamisel veerandi võrra suurem kui vanusegrupis 64+. Vajadusest tingitud ettevõtlusega alustamise põhjustena toodi välja tööpuudust enda piirkonnas ja samuti töökoha kaotamist.

Tabel 5. Vajadus- ja võimalusettevõtluse jaotus vanemaaliste seas

Väide	Vastajate arv	Protsentjaotus
Alustasin ettevõtlusega võimaluse tõttu (nägin ärivõimalust ning kasutasin seda).	92	63%
Alustasin ettevõtlusega vajadusest (nt töötuks jäämise ohu või tööturult tõrjutuse tõttu).	54	37%

Allikas: autori koostatud

Enda ideede elluviimise soovist sagedamini märkisid vastajad ettevõtlusega alustamise põhjuseks materiaalse kasu teenimise soovi (vt Tabel 6). Sel ajendil ettevõtlusega alustajate hulk on vanusegrupis 55-63 suurem (63%) kui 64+ vanuses vastajate seas (39%). Ideede teostamisest motiveeritud ettevõtlusega alustamise puhul märgiti mitmel puhul lisaks, et vahetult enne oli omandatud uus oskus või amet.

Tabel 6. Ettevõtlusega alustamise peamine eesmärk

Väide	Vastajate arv	Protsentjaotus
Alustasin ettevõtlusega peamiselt materiaalse kasu teenimise eesmärgil.	84	58%
Alustasin ettevõtlusega peamiselt soovist teostada enda ideid.	62	42%

Allikas: autori koostatud

Küsimused nr 10 ja 11 otsivad teavet selle kohta, kas vanemaealisena ettevõtlusega alustajad on loonud või plaanivad luua töökohti iseendale ja/või teistele inimestele. 12% uuringus osalenud ettevõtjatest ei plaani luua töökohta iseendale (vt Tabel 7) ja 42% ei plaani luua seda teistele inimestele (vt Tabel 8).

Tabel 7. Ettevõtluse käigus iseendale töökohta loomine

Väide	Vastajate arv	Protsentjaotus
Jah, olen loonud endale töökohta	108	74%
Jah, plaanin luua endale töökohta	21	14%
Ei, ma ei plaani endale töökohta luua	17	12%

Allikas: autori koostatud

Tabel 8. Ettevõtluse käigus teistele inimestele töökohta loomine

Väide	Vastajate arv	Protsentjaotus
Jah, olen loonud töökohti	56	38%
Jah, plaanin luua töökohti	29	20%
Ei, ma ei plaani luua töökohti	61	42%

Allikas: autori koostatud

Küsimused nr 12, 13 ja 14 annavad vastused ettevõtlust puudutavate kultuuritasandi hoiakute kohta. 26% vanemaealisena ettevõtlusega alustanutest nõustub, et uue ettevõttega edukalt alustajad on Eesti ühiskonnas kõrge staatusega ja au sees (vt Tabel 9). Need, kes ettevõtjate kõrget staatust ühiskonnas ei taju, tõid kõige sagedamini põhjuseks selle, et ettevõtlus ei ole mitte üheski vanuserühmas prestiižne. GEM uuringu (2015) kohaselt nõustub keskmiselt 65% Eesti tööealisest

elanikkonnast, et ettevõtja on kõrge staatusega ja au sees, vanemaealistest nõustub sellega keskmiselt 59%.

Tabel 9. Ettevõttega edukalt alustajate staatus ühiskonnas

Vanemaealisena uue ettevõttega edukalt alustajad on Eestis kõrge staatusega ja au sees.	Vastajate arv	Protsentjaotus
Ei nõustu üldse	12	8%
Pigem ei nõustu	32	22%
Ei oska öelda	64	44%
Pigem nõustun	28	19%
Nõustun täielikult	10	7%

Allikas: autori koostatud

Uuringust selgus, et 32% vanemaealisena ettevõtlusega alustanutest tajub seda ihaldusväärse karjäärivalikuna (vt Tabel 10). Samuti ilmnis keskmise tugevusega seos (korrelatsioonikordaja $\rho=0,59$) ettevõtluse kui ihaldusväärse karjäärivalikuna tajumise ja ettevõtjatele ühiskonnas kõrge staatuse omistamise vahel. Võrreldes sama näitaja Eesti keskmisega (56%), tajusid vanemaealised ettevõtlust keskmiselt vaid veidi sagedamini (59%) ihaldusväärse karjäärivalikuna. (Elenurm *et al.* 2015)

Tabel 10. Ettevõtjaks hakkamise ihaldusväärsus karjäärivalikuna

Vanemaealisena ettevõtjaks hakkamine on ihaldusväärne karjäärivalik.	Vastajate arv	Protsentjaotus
Ei nõustu üldse	9	6%
Pigem ei nõustu	44	30%
Ei oska öelda	46	32%
Pigem nõustun	39	27%
Nõustun täielikult	8	5%

Allikas: autori koostatud

Et Eesti avalikus meedias on tihti lugusid edukatest vanemaealiste asutatud ettevõtetest, sellega nõustub 19% vastanutest (vt Tabel 11). Kogu rahvastiku uuringus selgunud keskmine on 43%, samal ajal kui vanemaealistest nõustub keskmiselt 54%.

Tabel 11. Vanemaealiste ettevõtluse kajastamine meedias

Eesti avalikus meedias on tihti lugusid edukatest vanemaealiste asutatud ettevõtetest.	Vastajate arv	Protsentjaotus
Ei nõustu üldse	19	13%
Pigem ei nõustu	46	32%
Ei oska öelda	52	36%
Pigem nõustun	21	14%
Nõustun täielikult	8	5%

Allikas: autori koostatud

Küsimustega nr 15, 16, 17 ja 18 uuris autor, millised on vanemaealiste individuaaltasandi hoiakud ettevõtlusega alustamise kohta. 52% küsimustikule vastanud vanemaealistest tajus ettevõtlusega alustades enda piirkonnas häid ettevõtlusvõimalusi (vt Tabel 12). Eesti elanike keskmine nõustumise määr selle väitega on 49%, vanemaealiste seas aga keskmiselt 66%.

Tabel 12. Ettevõtlusvõimalused enda piirkonnas

Vanemaealisena ettevõtlusega alustades tajusin enda piirkonnas häid ettevõtlusvõimalusi.	Vastajate arv	Protsentjaotus
Ei nõustu üldse	7	5%
Pigem ei nõustu	29	20%
Ei oska öelda	34	23%
Pigem nõustun	62	42%
Nõustun täielikult	14	10%

Allikas: autori koostatud

Enda häid ettevõtlusalaseid oskusi tajus ettevõtlusega alustades 72% kõigist vastanutest (vt Tabel 13). Selgituseks selle kohta, milliseid oskusi täpsemalt tajuti, toodi erinevas sõnastuses mitmel korral välja järgmist:

- palju kogemusi erinevates valdkondades;
- tasakaalukus, läbimõeldult tegutsemine;
- aastate jooksul läbitud koolitused ja muu enesetäiendus.

Tabel 13. Ettevõtlusalased oskused

Vanemaealisena ettevõtlusega alustades tajusin enda häid ettevõtlusalaseid oskusi.	Vastajate arv	Protsentjaotus
Ei nõustu üldse	4	3%
Pigem ei nõustu	12	8%
Ei oska öelda	24	16%
Pigem nõustun	82	56%
Nõustun täielikult	24	16%

Allikas: autori koostatud

60% küsitluses osalenutest tundis ettevõtlusega alustamise ajal kedagi, kes oli ka ise hiljuti ettevõtlusega alustanud. Eesti keskmine on 42%.

Hirmu ettevõtlusega ebaõnnestumise ees tundis 21% vastanutest, 60% läbikukkumise ees hirmu ei tundnud. Meeste ja naiste seas esines hirmu läbikukkumise ees võrdselt (vt Tabel 14).

Tabel 14. Hirm läbikukkumise ees

Vanemaealisena ettevõtlusega alustades tundsin hirmu läbikukkumise ees.	Vastajate arv	Protsentjaotus
Ei nõustu üldse	40	27%
Pigem ei nõustu	48	33%
Ei oska öelda	26	18%
Pigem nõustun	24	16%
Nõustun täielikult	8	5%

Allikas: autori koostatud

19. küsimuse abil uuriti, mil määral toetab kättesaadav täiendõpe vanemaealisi ettevõtlusega alustamises. Et jätkuõppe süsteem pakub uute ettevõtete loomiseks head ettevalmistust, sellega nõustus 21% vastanuist (vt Tabel 15).

Tabel 15. Jätkuõppe süsteem

Jätkuõppe süsteem pakub vanemaealistele head ja adekvaatset ettevalmistust uute ettevõtete loomiseks.	Vastajate arv	Protsentjaotus
Ei nõustu üldse	10	7%
Pigem ei nõustu	39	27%
Ei oska öelda	65	45%
Pigem nõustun	24	16%
Nõustun täielikult	8	5%

Allikas: autori koostatud

Küsimustega nr 20 ja 21 uuriti vastajate arvamust laenuga rahastamise kättesaadavuse ja riiklike toetuste piisavuse kohta. 5% vanemaealistest hindas uutele ettevõtetele laenuga rahastamise kättesaadavaks (vt Tabel 16). Laenu kättesaadavuse kohta lisatud kommentaarid olid kokkuvõtvalt järgmised:

- väikese või olematu käibega ettevõtetele ei antagi üldse laenu;
- laenu ei soovita vanemas eas võtta enda südamerahu nimel.

Tabel 16. Laenuga rahastamise kättesaadavus

Vanemaealiste asutatud uutele ettevõtetele on laenuga rahastamine piisavalt kättesaadav.	Vastajate arv	Protsentjaotus
Ei nõustu üldse	34	23%
Pigem ei nõustu	55	38%
Ei oska öelda	49	34%
Pigem nõustun	6	4%
Nõustun täielikult	2	1%

Allikas: autori koostatud

Tabelist 17 on näha, et vanemaealistest ettevõtjatest 4% peab riiklike toetuste hulka piisavaks, 69% aga mitte.

Tabel 17. Riiklikud toetused

Vanemaealiste asutatud uutele ettevõtetele on piisavalt riiklikke toetusi.	Vastajate arv	Protsentjaotus
Ei nõustu üldse	38	26%
Pigem ei nõustu	63	43%
Ei oska öelda	39	27%
Pigem nõustun	6	4%
Nõustun täielikult	0	0%

Allikas: autori koostatud

Küsimused nr 22 ja 23 uurivad seda, kas vanemaealiste meelest on nende asutatud ettevõtetele suunatud riiklikke programme piisavalt ning kui lihtsasti on antud programmid kättesaadavad (st kas ühe organisatsiooni kaudu). Et taolisi riiklikke programme on piisavalt, sellega nõustus 5% vastanutest. Tabel 18 avaldab, et üle poolte küsitlusele vastanutest antud väitega ei nõustunud.

Tabel 18. Riiklikud programmid

Vanemaealiste asutatud uutele ettevõtetele mõeldud riiklikke programme on piisavalt.	Vastajate arv	Protsentjaotus
Ei nõustu üldse	28	19%
Pigem ei nõustu	65	45%
Ei oska öelda	45	31%
Pigem nõustun	8	5%
Nõustun täielikult	0	0%

Allikas: autori koostatud

Riikliku abi programmide kättesaadavusega ühe organisatsiooni kaudu nõustus vaid 1% vastajatest (vt Tabel 19).

Tabel 19. Riikliku abi programmide kättesaadavus

Riikliku abi programmid on kättesaadavad ühe organisatsiooni kaudu.	Vastajate arv	Protsentjaotus
Ei nõustu üldse	22	15%
Pigem ei nõustu	49	34%
Ei oska öelda	73	50%
Pigem nõustun	2	1%
Nõustun täielikult	0	0%

Allikas: autori koostatud

Küsimustega nr 24 ja 25 uuriti seda, kui kättesaadavaks peavad vanemaealised ettevõtjad uusimat tehnoloogiat ning kas selle soetamiseks on nende meelest piisavalt riiklikke toetusi. Selgus, et uusima tehnoloogia kättesaadavusega vanemaealiste asutatud ettevõtetele nõustub keskmiselt 46% vastanutest (vt Tabel 20).

Tabel 20. Uusima tehnoloogia kättesaadavus

Vanemaealiste asutatud uued firmad saavad endale lubada uusimat tehnoloogiat.	Vastajate arv	Protsentjaotus
Ei nõustu üldse	35	24%
Pigem ei nõustu	56	38%
Ei oska öelda	36	25%
Pigem nõustun	17	12%
Nõustun täielikult	2	1%

Allikas: autori koostatud

Et vanemaealiste asutatud uutele ettevõtetele on piisavalt riiklikke toetusi uue tehnoloogia soetamiseks, nõustub keskmiselt 40% vanemaealistest ettevõtjatest (vt Tabel 21).

Tabel 21. Toetused uue tehnoloogia soetamiseks

Vanemaealiste asutatud uutele ettevõtetele on piisavalt riiklikke toetusi uue tehnoloogia soetamiseks.	Vastajate arv	Protsentjaotus
Ei nõustu üldse	46	32%
Pigem ei nõustu	59	40%
Ei oska öelda	37	25%
Pigem nõustun	2	1%
Nõustun täielikult	2	1%

Allikas: autori koostatud

Sellela, et kõigi erinevate tingimuste ühismõjul on vanemaealistel suurepärane viia kooskõlla isikliku- ning tööelu, nõustus veidi üle kolmandiku vastanuist.

Tabel 22. Isikliku- ja tööelu kooskõla

Üldised majanduslikud, sotsiaalsed, poliitilised, kultuurilised jm tingimused võimaldavad vanemaealistel inimestel suurepäraselt viia kooskõlla isiklikku elu ning tööelu.	Vastajate arv	Protsentjaotus
Ei nõustu üldse	17	12%
Pigem ei nõustu	43	29%
Ei oska öelda	37	25%
Pigem nõustun	43	29%
Nõustun täielikult	6	4%

Allikas: autori koostatud

Küsimustega nr 27 ja 28 uuriti vastajate töö- ja eraeluga rahulolu ettevõtjana. 75% vastanutest nõustus väitega, et nad on ettevõtjana oma tööeluga rohkem rahul kui mitte-ettevõtjana (vt Tabel 23). Rahulolu põhjuseks toodi järgnevaid ettevõtlusega kaasnevaid aspekte:

- võimalus planeerida töö tegemise aega, kohta ja tempot;
- teiste inimeste rõõmustamine enda tööga;
- otsustusõigus ja vastutus tehtava töö üle;
- üleüldine vabadus.

Tööeluga rahulolematuse poolelt nimetati eelarvamuslikke hoiakuid vanemaealiste ettevõtjate suhtes - „ju tal ei õnnestunud palgatööd leida ja mis tal siis muud üle jäi“.

Tabel 23. Tööeluga rahulolu ettevõtjana

Ettevõtjana olen oma tööeluga rohkem rahul kui mitte-ettevõtjana.	Vastajate arv	Protsentjaotus
Ei nõustu üldse	2	1%
Pigem ei nõustu	6	4%
Ei oska öelda	28	19%
Pigem nõustun	53	36%
Nõustun täielikult	57	39%

Allikas: autori koostatud

Tabelist 24 nähtub, et vanemaealised on ettevõtjana oma isikliku eluga rohkem rahul kui mitte-ettevõtjana - selle väitega nõustus 71% vastajatest.

Tabel 24. Isikliku eluga rahulolu ettevõtjana

Ettevõtjana olen oma isikliku eluga rohkem rahul kui mitte-ettevõtjana.	Vastajate arv	Protsentjaotus
Ei nõustu üldse	2	1%
Pigem ei nõustu	4	3%
Ei oska öelda	37	25%
Pigem nõustun	55	38%
Nõustun täielikult	48	33%

Allikas: autori koostatud

Lisaks olid ankeedi lõpus küsimused neile, kelle ettevõtlustegevus on lõppenud. Kuna aga kõigi vastajate ettevõtte olid vastamise hetkel tegutsevad, siis küsimused ettevõtte lõpetamise põhjuse ning aja kohta jäid vastusteta.

2.3. Arutelu ja järeldused

Käesoleva töö eesmärk oli välja selgitada, millistel ajenditel alustavad ettevõtlusega vanemaalised inimesed ja milliseid ettevõtlusega alustamist soodustavaid ja takistavaid tegureid nad sealjuures tajuvad. Eesmärgi saavutamiseks viidi läbi küsitlusuuring vanemaaliste ettevõtjate seas, kes asutasid ettevõtte esmakordselt viimase viie aasta jooksul, vanuses 55+ eluaastat.

Esimesele uurimisküsimusele vastuse saamiseks uuris autor vanemaaliste ajendite kohta ettevõtlusega alustamisel, tuginedes tõmbe- ja tõuketegurite teooriale. (Singh, DeNoble 2003) Tulemused näitavad, et vanemaaliste seas domineerib hea võimaluse tajumisest ehk tõmbeteguritest motiveeritud ettevõtlusega alustamine. Küsitlusele vastanutest 63% alustas ettevõtlusega just sel ajendil, samal ajal kui vastava näitaja Eesti keskmine on 43% (Elenurm *et al.* 2015)

Võib oletada, et kuigi põhjuseks märgiti hea võimaluse nägemine - näiteks võimalus senise karjääri jooksul omandatud oskusi ettevõtluses rakendada -, siis vähemalt mingil määral on tegemist ka tööturust tuleneva vanussurvega. Autori meelest selgitab just see suurt kannapööret vanemaaliste senises karjääris suhteliselt vahetult enne vanaduspensionini saabumist.

Kui vajaduse ja võimaluse osas olid mõlema küsitletud vanusegrupi vastused kaldu võimalusest ajendatud alustamise suunas, siis kõrvutades ideede elluviimise ning materiaalse kasu teenimise soovi, ilmnes kahe vanusegrupi vastustes erinevus. Vanuses 55-63 aastat alustajad olid motiveeritud eelkõige rahalise kasu teenimisest (63%), vanuses 64+ alustati aga peamiselt (61%) ideede teostamise eesmärgil. Sellest järeldab autor, et tööikka kuuluvad vanemaalised soovivad karjääri selles etapis ettevõtlusega alustades teenida rohkem raha kui neil tööturul seda võimalik teha on. Kuna vastustest ilmnes veel, et ettevõtluses jätkatakse paljudel juhtudes seni palgatööna tehtut, siis kindlasti mängib ettevõtlusesse sisenemisel suurt rolli ka soov olla rohkem enda aja peremees ning samuti uudishimu ettevõtluse vastu, mida ka välja toodi.

Vanaduspensioniealised seevastu näevad autori arvates ettevõtluses eeskätt võimalust endale meeldival moel pensionilisa teenida ning aktiivsena püsida. Arvamus põhineb asjaoludel, et ettevõtlusesse astub see vanusegrupp kõige sagedamini võimaluse ajal ning eelkõige soovist enda ideid teostada.

Teisele ja kolmandale uurimisküsimusele vastuste saamiseks kasutas autor väiteid individuaal- ja kultuuritasandi hoiakute, ettevõtte rahastamise, toetuste, tehnoloogia, jätkuõpet puudutava ja

rahulolu kohta. Nendega nõustumise määr ilmestab vastajate arvamust ettevõtlusega alustamise tingimuste kohta.

Küsitlusest selgus, et kõige vähem nõustutakse nende väidetega, mis puudutavad vanemaealistele mõeldud ettevõtluse käivitamise toetusi, programme ja laenuga rahastamist - ettevõtlusega alustamise materiaalsel külge. Sellega, et vanemaealiste asutatud uutele ettevõtetele on laenuga rahastamine kättesaadav, ei nõustu 61% küsitluses osalenutest ja nõustub vaid 5%. Uue tehnoloogia soetamiseks mõeldud toetuste piisavusega ei nõustu 72% ja nõustub 2% vastanutest. Ettevõtlusega alustamist püüakse küsitluse tulemustest lähtuvalt ka see, et üle poolte (64%) vanemaealiste meelest ei ole riiklike programmide hulk piisav ettevõtlusega alustamise toetamiseks. Lisaks, et üldiseid riiklikke toetusi uutele ettevõtetele on piisavalt, sellega nõustub 4% ning ei nõustu 69% vastanutest.

Vastajate poolt lisatud selgitustes toodi mitmel korral välja, et toetuste vähesus ja laenu saamise raskused ei puuduta ainult vanemaealisi, vaid kõiki alustavaid ettevõtteid. Ka autor usub, et laenuga rahastamine ongi keerulisem alustavatele ettevõtetele võrreldes nendega, kes enda kreditiivsus ja pikema tegutsemisaja ning suurema ja stabiilsema käibega kergemini tõestada suudavad, ettevõtte asutaja vanusest hoolimata. Selle tulemuse taga võib pigem peituda vanemaealiste enda eelarvamus laenu võtmise suhtes - mitmed vastajad lisasid laenu saamise küsimuse järel täpsustuseks, et vanemas eas on süda rahulikum ilma laenu võtmata. Autor järeldeb sellest, et sageli ei soovigi vanemaealised üldse laenu võtta, mille tulemusena ei vii nad end ka sellekohase infoga kurssi, mistõttu tundub, et laenu pole neile kättesaadavad.

Kultuuritasandi hoiakute osas tajuvad vanemaealised Eesti keskmisest (65%) veidi harvemini (59%), et ettevõtlusega edukalt alustajad on ühiskonnas kõrge staatusega ja au sees. Autor oletab hiljutise uuringu (Pettai 2018) taustal, et kui vanemaealised on tööturul ebasoosingu ning tajuvad vanussurve tõttu enda kahanevat väärtust nii tööturul kui ühiskonnas, on võimalik, et nad ei tunneta end prestiižsena ka muudes rollides, sh ettevõtjana.

Ettevõtlust soosiva tegurina avaldub autori jaoks antud uurimuses see, et ettevõtjad on enda töö- ja eraeluga väga palju sagedamini rahul kui mitte-ettevõtjana. Kuna see on antud uurimuse põhjal ettevõtjate üsna selge hoiak ning küsitlusele vastanud vanemaealistest 60% tundis ettevõtlusega alustades teisi ettevõtjaid, siis võib oletada, et üks osa alustamise motivatsioonist tuli vanemaealiste jaoks just tavaliselt ettevõtjatelt. Ettevõtlusega alles alustades ei saa inimene ise veel teada, kas ettevõtjaks olemine talle tööalaselt ja eraelus rahuldust pakub, niisiis „teadmise“ ettevõtjaks

olemise boonustest (suurem vabadus, rohkem võimalust oma aega planeerida jms) pidi tulema kelleltki teiselt. Autori meelest on seega teiste (alustavate) ettevõtjate tundmine ettevõtluse suunas tõuke saamiseks väga oluline ning nii teooria kui uuringu tulemused kinnitavad seda.

Kuigi vanemaealised ettevõtjad on ettevõtjana rahul nii enda töö- kui eraeluga, siis põhjuseks ei ole nähtavasti välised - majanduslikud, sotsiaalsed, poliitilised jms - põhjused. Vaid umbes kolmandik vastanutest nõustub sellega, et eelmainitud tingimused võimaldavad neil isiklikku ja tööelu suurepäraselt kooskõlla viia.

Vastupidiselt välistele teguritele ja tingimustele, mis ettevõtlusega alustamist käesoleva töö põhjal järeldusi tehes pigem pidurdavad, on vanemaealised ettevõtjad väga optimistlikult meelesstatud iseenda oskuste ja suutlikkuse osas. Näiteks nõustub 72% vastanutest, et tajusid ettevõtlusega alustades enda häid ettevõtlusalaseid oskusi. Sama näitaja Eesti keskmise on 43%. Vanemaealised tõid enda enesekindluse põhjenduseks välja näiteks mitmekülgsed erialased kogemused, pideva ja pikaajalise enesetäiendamise võimaluse ning vanusega kaasneva tasakaalukuse äriotsuste langetamisel.

Lisaks iseenda oskuste tajumisele nõustuti antud uuringu käigus 17% võrra Eesti keskmisest sagedamini väitega, et ettevõtlusega alustades tajuti enda piirkonnas häid ettevõtlusvõimalusi. Ka hirmu ettevõtluses läbikukkumise ees tunnevad vanemaealised harvemini - keskmiselt 48% käesolevas uuringus osalenuist võrreldes 53% Eesti tööealise elanikkonna keskmisega.

Uuringu tulemuste põhjal teeb autor järelduse, et vanemaealiste ettevõtlusega alustamise suurima teks takistusteks, nende endi hoiakute põhjal, on kõikvõimalikud välised tegurid. Näiteks toetuste kättesaadavuse piiratus, riiklike programmide vähesus ja kultuuritasandi hoiakutest eelkõige see, et (vanemaealised) edukad alustavad ettevõtjad ei ole ühiskonnas kõrge staatusega.

Tuginedes uuringust avaldunule ja eelnevalt käsitletud kirjandusele, on autor arvamusel, et mitme ettevõtlustingimuse puhul on küsitlusele vastanute seisukohad paljuski mõjutatud eelarvamustest. Nii neist, mis on ühiskonnas levinud vanemaealiste kohta kui neist, mida vanemaealised ise arvavad olevat levinud. Antud järeldus põhineb sellel, et endast tulenevaid tingimusi ettevõtlusega edukalt alustamiseks hindasid vanemaealised kõrgelt - sageli palju kõrgemalt kogu rahva keskmisest tulemusest. Kultuuritasandi hoiakuid, toetuste ja laenude kättesaadavust jms hinnati aga oluliselt madalamalt, ehk vanemaealised tunnevad, et ühiskond ega riik nende ettevõtlustegevust ei toeta.

Käesolevas töös ilmnenuv teavet ja uuringutulemusi saab kasutada näiteks vanemaealiste tööelu puudutavate arengukavade loomisel või sama teema edasiste uuringute ühe infoallikana. Kuna autoril puudus kanal vanemaealisena ettevõtlusega alustanud, ent mingil põhjusel ettevõtlusest väljunud inimestega kontakteerumiseks, siis antud töö üks võimalikke edasiarendusi võiks olla just nimelt ärist väljumise põhjuste uurimine vanemas eas ettevõtlusega alustanute seas. Ka ettevõtlusega üldse mitte kokku puutunud, ent näiteks töötu staatuses olevate vanemaealiste küsitlemine ettevõtluse teemal annaks olemasolevale infole lisamõõdet - kas tulemusteta tööotsin-gute asemel pole kaalutud ettevõtlust? Kui seda on tehtud, siis millistel põhjustel ei ole ettevõtlusega siiski alustatud ja kui ettevõtlus ei tundu kui valikuvariant, siis miks.

KOKKUVÕTE

Eesti rahvastiku järjekindel vananemine ja sellega paralleelselt toimuv rahvaarvu kahanemine muudab üha olulisemaks vanemaealiste inimeste rolli riigi tööelus ja majanduses üldiselt. Sellest hoolimata on eakad tööturul jätkuvalt üks tõrjutumaid gruppe, kes võitleb vanussurve, eelarvamuste ja diskrimineerimisega. Et vanemaealiste tööturule lõimumise kõrval peaks olema ka muid alternatiive nende tööelu soodustamiseks, sellele järeldusele on mitmel pool maailmas juba jõutud. Vanemaealiste ettevõtluse soodustamine ja propageerimine on üks võimalus, kuidas vastavasse sihtrühma kuuluvatele inimestele nende tööelu osas sõnaõigust ning valikuvõimalusi juurde anda. Käesoleva töö eesmärk oli välja selgitada, milliseid soodustavaid ja takistavaid tegureid ettevõtlusega alustamise juures vanemaealisena ettevõtlusega alustanud tajuvad.

Vanemaealiste ettevõtlus on aina enam uurimist pälviv valdkond, kuigi Eestis veel tagasihoidlikult. Seni on selgeks saanud, et eakatel on nooremate inimeste ees ettevõtluses mitmeid eeliseid, alustades näiteks elu jooksul kogunenud erialastest teadmistest, kogemustest ja kontaktide võrgust. Veel on senise uurimistöö käigus kummutatud eelarvamusi nagu vanemaealiste asutatud ettevõtted ei täidaks muud kui sotsiaalpoliitilist eesmärki. Selgub, et need on nooremaealiste asutatud ettevõtetest sageli elujõulisemad ning toodavad sealjuures kasumit ja loovad töökohti. Viimast kinnitavad ka käesoleva töö uurimistulemused.

Tööst selgub veel, et vanemaealised alustavad ettevõtlusega peamiselt võimaluse, mitte vajaduse tõttu, olles seejuures sagedamini motiveeritud materiaalse kasu teenimisest kui enda ideede elluviimisest. Tihti jätkatakse ettevõtluses sama tegevusalaga, mida varem tehti palgatööl, mis selgitab ideede ajel alustamise väiksemat protsenti. See näitab aga, et miski tööturul vanemaealistele ei sobi, kui sama tegevusala jätkamine teises vormis mõttekam või tulusam tundub.

Väga madalalt hindavad vanemaealised kultuuritasandi hoiakuid - edukad uued ettevõtjad ei pälvi nende meelest ühiskonnas kõrget staatust. Kuigi ühiskondlikud hoiakud ning riigi poliitika seda karjäärivalikut vanemaealiste meelest ei soosi, peetakse ettevõtlust siiski ihaldusväärseks karjäärivalikuks. See näitab, et ettevõtluse potentsiaalsete eelistega ollakse kursis ning neid hinnatakse ettevõtja ühiskondlikust mainest olulisemaks.

Oluline aspekt, mille puhul vanemaealised ettevõtlusega alustamisel abile loota ei söanda ning mida kriitiliselt hindavad, on laenude ja toetuste kättesaadavus. Toetuste taotlemine on nende meelest keeruline ning laenu saamist väikeettevõttele peetakse raskeks ükskõik millises vanuses ettevõtlusega alustaja jaoks. Ka jätkuõppe süsteemi ei ole vanemaealistel palju usku. Pigem tuntakse toetuste ja abiprogrammide osas, et alustav ettevõtja peab olema valmis ilma nendeta toime tulema. See võimendab veelgi arusaama, et ettevõtlus ei ole tööalaselt soositud tegevus.

Võrreldes väliste teguritega, on vanemaealised oluliselt positiivsemalt meelestatud iseenda ettevõtlusalaste oskuste suhtes. Usutavasti on sellise enesekindluse põhjuseks nende poolt korduvalt välja toodud suur kogemustepagas ja laialdased teadmised erinevatelt tegevusaladelt. Lisaks ei pelga vanemaealised äris ebaõnnestumist. Nad on seisukohal, et kogemustest tingitud tasakaalukus ja läbimõeldud tegutsemine tulevad ettevõtluses kasuks.

Nii nagu teistes vanusegruppides ettevõtjad, on ka vanemaealisena ettevõtlusega alustanud inimesed ettevõtjana enda töö- ja eraeluga rohkem rahul kui mitte-ettevõtjana. Üldistatult võib öelda, et ettevõtlusega alustamiseks vajalik on vanemaealiste hoiakutes selgelt olemas, aga riik peab selle toetuse ilmutamise ja ressursside parema kättesaadavusega veel järele jõudma.

SUMMARY

FACILITATING AND HINDERING FACTORS OF STARTING ENTREPRENEURSHIP AT OLDER AGE

Pille Kallas

The world is facing major changes in the age structure of its population - older people make up an increasing proportion of Europe, but also, for example, the American and Asian populations. Such a move presents a number of challenges to national governments, in particular in regards the sustainability of social systems. The ever-increasing number of people of working age needs to keep up the consistently growing number of retired people. The gradual increase in retirement age is being dealt with all over the world, including in Estonia. While keeping older people in the labor market partly alleviates the burden on the social system, there are also shortcomings.

At the same time, many older people continue to be at a disadvantage in the labor market, with a large proportion, for example, of age discrimination, are forced to quit working much sooner than they would choose to. Similarly, older people often have to agree on working conditions that are not in accordance with their qualifications or the working conditions of young workers with an equivalent job. In addition to involving the elderly in the labor market, it is important to find and support other alternatives to enable them to remain active longer.

One solution to the problem of age discrimination in the labor market is promoting entrepreneurship among older people. Given the increasing relevance of the topic, this has been studied quite little. Current research has focused mainly on how expectations, needs and performance are related to the age of entrepreneur. In addition, studies conducted suggest that starting up a business is limited by the ability and will, but largely lack of awareness of the possibility of doing so.

The purpose of this study is to find out which factors facilitate and which hinder starting entrepreneurship at older age. To achieve the goal, following research questions were set:

- What motivates older people to start entrepreneurship?
- What are the obstacles of starting entrepreneurship perceived by older people?
- Which factors encourage starting entrepreneurship?

In order to fulfill the goal, the author, using a quantitative research method, conducted a survey among entrepreneurs who started their business at older age. The method was a semi-structured survey carried out using the online questionnaire in the Google Forms online environment. The questions were derived from the questionnaire and research results of various years of "Global Business Monitoring" and customized according to the context of this study.

The sample includes business owners over the past 5 years aged 55 and over. The sample list was created using the Äripäev Infopank list of target groups. The questionnaire was sent by e-mail to nearly 865 people, i.e. to anyone whose e-mail address was available in the database. The completed questionnaire was filled by 167 people, of whom 146 met the condition of having started entrepreneurship for the first time as an older person.

Older entrepreneurs feel that successful new entrepreneurs do not get high status in the society. Although societal attitudes and state policy do not favor this career choice in the eyes of the older people, entrepreneurship is still considered an attractive career choice.

One aspect that elders criticize at the start of business is the availability of loans and grants. In their view, applying for grants is difficult and it is difficult to obtain a loan for a small business. Also, the system of continuing education does not have much faith in the elderly. Rather, it is known that a starting entrepreneur must be prepared to deal without any support. It further amplifies the notion that entrepreneurship is not a favored career choice.

The results show that compared to external factors, older entrepreneurs have a much more positive attitude towards their own entrepreneurial skills. Such self-confidence is presumably the result of their great experience and extensive knowledge of various fields of activity. In addition, older people are not afraid of failing in business. They believe that their experience and thoughtful action will benefit the business. Like other entrepreneurs in other age groups, people who have started their business at older age are more satisfied with their work and private life as an entrepreneur than as non-entrepreneur. In general, the study shows that older people have the right mindset for starting entrepreneurship, but the state needs to develop necessary support and access to resources.

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

- Ahmad, N. H., Nasurdin, A. M., Halim, H. A., & Taghizadeh, S. K. (2014). The Pursuit of Entrepreneurial Initiatives at the "Silver" Age: From the Lens of Malaysian Silver Entrepreneurs. – *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Vol. 129, 305–313.
- Arenguseire Keskus. (2018). *Uuring: ettevõtlike populaarsus Eestis kasvab, kuid töökohtade loomise plaanid mitte*. Riigikogu. Kättesaadav: <https://www.riigikogu.ee/arenguseire-keskus/uuring-gem2017/> (20. aprill 2018)
- Baumol, J. W. (2002). *Entrepreneurship, Innovation and Growth: The David-Goliath Symbiosis*. New York: New York University Press.
- Brown, R. (2000). Getting Old and Grey? The Implications of Demographic Change and Population Ageing for the Scottish Labour Market. – *Futureskills Scotland*, Vol. 1.
- Cressy, R., & Storey, D. (1995). *New Firms and their Banks*. Warwick & London: Warwick University Business School & NatWest Bank.
- Dawson, C., & Henley, A. (2012). “Push” versus “pull” entrepreneurship: an ambiguous distinction? – *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, Vol. 18, No. 6, 698-700.
- Djankov, S., La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., & Shleifer, A. (2002). The regulation of entry. – *Quarterly Journal of Economics*, Vol. 117, No. 1, 1–35.
- Dyer, W. J. (1994). Toward a theory of entrepreneurial careers. – *Entrepreneurship Theory & Practice*, Vol. 19, 7-21.
- Eesti Statistika. (2018). *Rahvastik soo ja vanuserühma järgi*. Eesti Statistika. Kättesaadav: <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/Saveshow.asp> (22. aprill 2018)
- Elenurm, T., Küttim, M., Masso, J., Paes, K., Raudsaar, M., Riistop, R., ... Venesaar, U. (2015). Globaalne ettevõtlusmonitooring 2014 Eesti raport. – *Globaalse ettevõtlusmonitooringu raportid*, 16-23.
- Fielden, S. L., Davidson, M. J., & Makin, P. J. (2000). Barriers encountered during micro and small business start-up in North-West England. – *Journal of Small Business and Enterprise Development*, Vol. 7, No. 4, 299-303.
- Gough, J. W. (1969). *The rise of the entrepreneur*. New York: Schocken Books.
- Halabisky, D., & Potter, J. (2012). Policy Brief on Senior Entrepreneurship, Entrepreneurial Activities in Europe. *European Commission*.

- Harms, R., Luck, F., Kraus, S., & Walsh, S. (2014). On the motivational drivers of gray entrepreneurship: An exploratory study. – *Technological Forecasting & Social Change*, Vol. 89, 359-362.
- Irwin, D. (2000). Seven ages of entrepreneurship. – *Journal of Small Business and Enterprise Development*, Vol. 7, No. 3, 255-260.
- Kautonen, T. (2008). Understanding the older entrepreneur: Comparing third age and prime age entrepreneurs in Finland. – *International Journal of Business Science and Applied Management*, Vol. 3, No. 3, 3-13.
- Kautonen, T., Down, S., & South, L. (2008). Enterprise support for older entrepreneurs: The case of PRIME in the UK. – *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research*, Vol. 14, No. 2, 85-101.
- Klapper, L., Amit, R., & Guillén, M. F. (2010). Entrepreneurship and Firm Formation across Countries. – *International Differences in Entrepreneurship*. Chicago: University of Chicago Press.
- Klapper, L., Laeven, L., & Rajan, R. (2006). Entry regulation as a barrier to entrepreneurship. – *Journal of Financial Economics*, Vol. 82, No. 3, 591-629.
- Lewis, K. V., & Walker, E. A. (2013). Third age self-employment - a business assistance perspective. – *Journal of Small Business and Enterprise Development*, Vol. 20, No. 2, 399-419.
- McClelland, E., Swail, J., Bell, J., & Ibbotson, P. (2005). Following the pathway of female entrepreneurs: A six-country investigation. – *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research*, Vol 11, 84-107.
- Pettai, I. (2018). *Ealine diskrimineerimine tööturul*. (10-11). Tallinn: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut.
- Pilkova, A., Holienka, M., & Rehak, J. (2014). Senior entrepreneurship in the perspective of European entrepreneurial environment. – *Procedia Economics and Finance*, Vol. 12, 524.
- Robert, P. S. (2009). The aging population and mature entrepreneurs: Market trends and implications for entrepreneurship. – *New England Journal of Entrepreneurship*, Vol. 12, No. 1, 45-53.
- Rowntree, D. (1981). *Statistics without tears: an introduction for non-mathematicians*. London: Penguin Books.
- Schumpeter, J. A. (1934). *The theory of economic development*. Cambridge: Harvard University Press.
- Singer, S., Herrington, M., & Menipaz, E. (2018). Global Report 2017/2018. – *Global Entrepreneurship Monitor*, 26-33.
- Singh, G., & DeNoble, A. (2003). Early retirees as the next generation of entrepreneurs. – *Entrepreneurship Theory & Practice*, Vol. 23, 207-226.

- Sotsiaalministeerium. (2013a). *Aktiivsena vananemise arengukava 2013-2020*. 37.
- Sotsiaalministeerium. (2013b). Töövaldkonna areng 2012. *Sotsiaalministeeriumi toimetised Nr 2/2013*, 32-33.
- Wagué, C., & Gnepa, T. J. (2014). Senior entrepreneurship: Definitions and underlying theories. – *International Journal of Business Research*, Vol. 14, No. 3, 209-212.
- Weber, P., & Schaper, M. (2007). Are mature (grey) entrepreneurs more successful than their younger counterparts? *A study of Australian tourism hosted accommodation owners*.
- Webster, B., & Walker, B. (2005). Smart training for the older entrepreneur. – *International Council of Small Business World Conference*. Melbourne.
- Venesaar, U., Mets, T., Paes, K., Elenurm, T., Masso, J., Küttim, M., & Konsa, P. (2014). Globaalne ettevõtlusmonitooring 2013 Eesti raport. – *Globaalse ettevõtlusmonitooringu raportid*, 13.
- Visco, I. (2001). *The fiscal implications of ageing populations in OECD countries*. Oxford.
- Äripäeva Infopank. (2018). *Sihtrühmade otsing*. Äripäeva Infopank. Kättesaadav: <https://infopank.ee/otsing/isikud#> (29. märts 2018)

LISAD

Lisa 1. Küsimustik

Hea ettevõtja

Olen Pille Kallas, Tallinna Tehnikaülikooli halduskorralduse eriala 3. kursuse tudeng ja palun Teie abi enda lõputöö uurimusliku osa läbiviimiseks.

Küsitluse eesmärk on saada ülevaade 55+ vanuses ettevõtlusega alustamist mõjutavatest teguritest. Vastama on oodatud ka need ettevõtjad, kelle ettevõtte tegevus on praeguseks lõppenud.

Küsitlus on anonüümne ja vastuseid kasutatakse ainult üldistatud kujul. Vastamine võtab aega umbes 5-10 minutit.

Igast täidetud ankeedist on suur abi töö valmimisel.

Aitäh!

* Kohustuslik

1. Teie sugu *

Mees
Naine

2. Teie vanus *

55-63
64-...

3. Teie haridustase *

Puudub
Põhiharidus
Keskharidus / kutseharidus
Rakenduskõrgharidus / bakalaureusekraad
Magister / doktor

4. Mis aastal asutasite oma viimase ettevõtte? *

.....

5. Milline on selle ettevõtte juriidiline vorm? *

.....

6. Kas olete enne viimati asutatud äriühingu loomist ka varem ettevõtlusega tegelenud? *
- Jah
Ei
7. Milline oli Teie tööga seotus enne äriühingu asutamist? (Valige kõik sobivad variandid) *
- Olin palgatöötaja
Olin töötu
Olin vanaduspensionil
Olin ettevõtja
Otsisin tööd
Muu:
8. Kumb väide iseloomustab paremini põhjust, miks vanemaealisena ettevõtlusega alustasite? *
- Alustasin ettevõtlusega vajadusest (nt töötuks jäämise ohu või tööturul tõrjutuse tõttu).
Alustasin ettevõtlusega võimaluse tõttu (nägin ärivõimalust ning kasutasin seda).
- Soovi korral palun täpsustage eelmist vastust.
.....
9. Kumb väide iseloomustab paremini põhjust, miks vanemaealisena ettevõtlusega alustasite? *
- Alustasin ettevõtlusega peamiselt soovist teostada enda ideid.
Alustasin ettevõtlusega peamiselt materiaalse kasu teenimise eesmärgil.
- Soovi korral palun täpsustage eelmist vastust.
.....
10. Kas olete ettevõtluse käigus loonud või plaanite järgmise 5 aasta jooksul luua töökoha iseendale? *
- Jah, olen loonud endale töökoha.
Jah, plaanin luua endale töökoha.
Ei, ma ei plaani endale töökohta luua.
11. Kas olete ettevõtluse käigus loonud või plaanite järgmise 5 aasta jooksul luua töökohti teistele inimestele? *
- Jah, olen loonud töökohti.
Jah, plaanin luua töökohti.
Ei, ma ei plaani luua töökohti.

Palun hinnake, mil määral nõustute järgnevate väidetega, mõeldes vastamisel just nimelt vanemaealistele (55+) ettevõtjatele ja vanemaealisena ettevõtlusega alustamise aspektidele.

- 1 - Ei nõustu üldse
2 - Pigem ei nõustu
3 - Ei oska öelda
4 - Pigem nõustun
5 - Nõustun täielikult

12. Vanemaealisena uue ettevõttega edukalt alustajad on Eestis kõrge staatusega ja au sees. *

Ei nõustu üldse	1	2	3	4	5	Nõustun täielikult
-----------------	---	---	---	---	---	--------------------

13. Vanemaealisena ettevõtjaks hakkamine on ihaldusväärne karjäärivalik. *

Ei nõustu üldse	1	2	3	4	5	Nõustun täielikult
-----------------	---	---	---	---	---	--------------------

Võimalusel palun täpsustage eelmist vastust.

.....

14. Eesti avalikus meedias on tihti lugusid edukatest vanemaealiste asutatud ettevõtetest. *

Ei nõustu üldse	1	2	3	4	5	Nõustun täielikult
-----------------	---	---	---	---	---	--------------------

15. Vanemaealisena ettevõtlusega alustades tajusin enda tegevuspiirkonnas häid ettevõtlusvõimalusi. *

Ei nõustu üldse	1	2	3	4	5	Nõustun täielikult
-----------------	---	---	---	---	---	--------------------

16. Vanemaealisena ettevõtlusega alustades tajusin enda häid ettevõtlusalaseid oskusi. *

Ei nõustu üldse	1	2	3	4	5	Nõustun täielikult
-----------------	---	---	---	---	---	--------------------

Kui tajusite ettevõtlusega alustades enda häid ettevõtlusalaseid oskusi, siis palun täpsustage, milliseid.

.....

17. Vanemaealisena ettevõtlusega alustades tundsin kedagi, kes oli hiljuti ettevõtlusega alustanud. *

Jah
Ei

18. Vanemaealisena ettevõtlusega alustades tundsin hirmu läbikukkumise ees. *

Ei nõustu üldse	1	2	3	4	5	Nõustun täielikult
-----------------	---	---	---	---	---	--------------------

Kui tundsite ettevõtlusega alustades hirmu läbikukkumise ees, siis mis täpsemalt hirmu valmistas?

.....

19. Jätkuõppe süsteem pakub vanemaealistele head ja adekvaatset ettevalmistust uute ettevõtete loomiseks. *

Ei nõustu üldse	1	2	3	4	5	Nõustun täielikult
-----------------	---	---	---	---	---	--------------------

Võimalusel palun täpsustage eelmist vastust.

.....

20. Vanemaealiste asutatud uutele ettevõtetele on laenuga rahastamine piisavalt kättesaadav. *

Ei nõustu üldse	1	2	3	4	5	Nõustun täielikult
-----------------	---	---	---	---	---	--------------------

Võimalusel palun täpsustage eelmist vastust.

.....

21. Vanemaealiste asutatud uutele ettevõtetele on piisavalt riiklikke toetusi. *

Ei nõustu üldse	1	2	3	4	5	Nõustun täielikult
-----------------	---	---	---	---	---	--------------------

Võimalusel palun täpsustage eelmist vastust.

.....

22. Vanemaealiste asutatud uutele ettevõtetele mõeldud riiklikke programme on piisavalt. *

Ei nõustu üldse	1	2	3	4	5	Nõustun täielikult
-----------------	---	---	---	---	---	--------------------

Võimalusel palun täpsustage eelmist vastust.

.....

23. Riikliku abi programmid on kättesaadavad ühe organisatsiooni kaudu. *

Ei nõustu üldse	1	2	3	4	5	Nõustun täielikult
-----------------	---	---	---	---	---	--------------------

Võimalusel palun täpsustage eelmist vastust.

.....

24. Vanemaealiste asutatud uued firmad saavad endale lubada uusimat tehnoloogiat. *

Ei nõustu üldse	1	2	3	4	5	Nõustun täielikult
-----------------	---	---	---	---	---	--------------------

Võimalusel palun täpsustage eelmist vastust.

.....

25. Vanemaealiste asutatud uutele ettevõtetele on piisavalt riiklikke toetusi uue tehnoloogia soetamiseks. *

Ei nõustu üldse	1	2	3	4	5	Nõustun täielikult
-----------------	---	---	---	---	---	--------------------

Võimalusel palun täpsustage eelmist vastust.

.....

26. Üldised majanduslikud, sotsiaalsed, poliitilised, kultuurilised jm tingimused võimaldavad vanemaealistel inimestel suurepäraselt viia kooskõlla isiklikku elu ning tööelu. *

Ei nõustu üldse	1	2	3	4	5	Nõustun täielikult
-----------------	---	---	---	---	---	--------------------

Võimalusel palun täpsustage eelmist vastust.

.....

27. Ettevõtjana olen oma tööeluga rohkem rahul kui mitte-ettevõtjana. *

Ei nõustu üldse	1	2	3	4	5	Nõustun täielikult
-----------------	---	---	---	---	---	--------------------

Palun täpsustage, millega enda tööelus olete ettevõtjana rohkem rahul/rahulolematu kui mitte-ettevõtjana.

.....

28. Ettevõtjana olen oma isikliku eluga rohkem rahul kui mitte-ettevõtjana. *

Ei nõustu üldse	1	2	3	4	5	Nõustun täielikult
-----------------	---	---	---	---	---	--------------------

Palun täpsustage, millega enda isiklikus elus olete ettevõtjana rohkem rahul/rahulolematu kui mitte-ettevõtjana.

.....

29. Kas Teie ettevõtte on hetkel tegutsev? *

Jah
Ei

30. Kui Teie ettevõtte ei ole enam tegutsev, siis mitu aastat peale selle asutamist tegevuse lõpetasite?

.....

31. Kui Teie ettevõtte ei ole enam tegutsev, siis mis põhjusel katkestasite tegevuse?

Ettevõtlus ei olnud kasumlik
Muu töö- või äri võimalus
Probleemid rahastuse leidmisel
Pensionile jäämine
Isiklikud põhjused
Muu:

Soovi korral palun täpsustage eelmist vastust.

.....